

“En juego. Teoría y técnica del juego en la práctica clínica actual”¹

Rosa Royo, Lucy Jachevasky i Teresa Pont (editores)
Barcelona (2022). Ed. Herder

– Susagna Aisa Castro –

Psicoterapeuta d'infants, adolescents i adults.² (Barcelona, Espanya)

Un llibre nou és sempre una bona notícia. En portada, veiem a través d'unes ulleres un nen amb una bobina de fil i uns cubs acolorits, amb unes lletres impreses que diuen “fort da”. La imatge ens ressona i de seguida ens col·loca davant d'un escenari conegut, el del joc del rodet, descrit per Freud l'any 1920. A sota de la imatge, el títol del llibre és ja una declaració d'intencions: “En juego. Teoría y técnica del juego en la práctica clínica actual”, un enunciat que ens inclou i ens convida a repensar la teoria i la tècnica del joc infantil en clau contemporània. És d'agrair una compilació que reculli, d'una manera clara i ben estructurada, les diferents mirades psicoanalítiques que s'han fet i es fan del joc infantil, així com la tècnica que se'n deriva i la seva aplicació a la clínica.

Estructurada en set parts (el joc, les teories, la pràctica, altres mirades, la tècnica, l'evolució, joc i estats mentals) el lector trobarà en cada capítol l'essencial per a poder pensar teòricament el joc infantil, així com la posada en pràctica dels fonaments teòrics a partir de l'anàlisi d'un material clínic de sessió de joc, vist des de les diferents escoles. Com a bona obra

coral, amplien la mirada incloent capítols sobre el joc explicat des de la psicologia evolutiva, joc i noves tecnologies (DMCI) i joc i psicopatologia, amb un capítol final centrat en el joc del nen autista.

Si bé Freud no va teoritzar sobre el joc infantil, va ser el primer a descriure el mecanisme psíquic del fet de jugar, quan va interpretar el joc del rodet del seu nét de divuit mesos en relació a la partença de la seva mare. Amb aquella activitat, observa Freud, l'infant dominava una vivència penosa que vivia passivament i la capgirava en una d'assimilable, transformant-la en un sintagma lúdic que li permetia representar i elaborar allò que li produïa neguit. És a partir d'aquest escrit que queda desvetllada la funció simbolitzant del fet de jugar. Més tard, autors com Klein i Winnicott donen espai al joc en els seus plantejaments teòrics, atorgant-ne una importància terapèutica i estructurant de l'aparell psíquic, si bé amb diferències i matisos, com molt bé queden recollits en els corresponents capítols del llibre. Jugar no és un entreteniment anodí, sinó que jugant el nen es fa a si mateix.

Possiblement, una de les frases més citades de Freud en relació al joc infantil sigui la de “Tot infant que juga es comporta com un poeta...” (1908), on fa una bonica analogia entre el jugar i l'activitat dels poetes, assenyalant les similituds en els mecanismes psíquics subjacents, així com la diferència fonamental: allà on l'adult fantasieja, el nen juga amb el suport d'objectes que li permeten desplegar la seva narrativa personal. No és l'interès de la ressenya aprofundir en les

claus del joc del nen neuròtic (el lector trobarà satisfeta la seva curiositat en el conjunt de capítols de l'obra), sinó que es farà esment dels capítols a on es fa referència als nens amb autisme.

Juguen, els nens autistes? Davant d'aquesta pregunta, podríem trobar respostes variades: *juga* alineant cotxes sobre la catifa, *juga* apilant blocs de construcció, *juga* perseguint el company que porta una pilota. Però, realment *juga*? Rosa Royo i Elena Fieschi, en els seus respectius capítols, fan referència a les patologies greus infantils (moltes d'elles diagnosticades actualment com a TEA), si bé és el darrer capítol del llibre el que es centra específicament en els infants amb autisme.

En aquest cas, són Dolors Cid i Lucy Jachevasky qui ens aproximem a la teorització que fa Meltzer per explicar que el nen autista viu en un món unidimensional, pla, sense interior i amb una temporalitat circular i que el no-joc és l'efecte del desmantellament de la ment. Si jugar és fer, compartir, vivenciar, això esdevé en un espai i en un temps, en la transicionalitat que no és ni objectiva ni subjectiva, amb una representativitat apuntalada en objectes que velen la vida pulsional; la primera pregunta seria: on és, mentalment, el nen amb autisme? Sabem que l'infant amb autisme té dificultats per simbolitzar i per establir relacions socials, la qual cosa fa que el seu joc sigui reduït, molt empobrit o absent, en la mesura en que també ho està el seu món emocional i relacional. Per explicar-ho, el lector del llibre trobarà també referències a autors com F. Tustin, D. Meltzer o D. Winnicott

¹ “En Joc. Teoria i tècnica del joc en la pràctica clínica actual”.

² Docent col·laboradora a l'ECPNA (Escola de Clínica Psicoanalítica amb Nens i Adolescents). Psicòloga al CRETDIC (Centre de Recursos Educatius per alumnes amb Trastorns del Desenvolupament i la Conducta).

entre d'altres, que l'ajudaran a pensar i comprendre amb més detall el que acaba de citar.

D'aquest darrer capítol, em sembla interessant destacar com expliquen la gènesi del joc en relació a l'inici de la parla, entenent que les vocalitzacions preverbals són el rerefons de la creació del pensament. No totes les verbalitzacions són presimbòliques, ens recorden. Tornant a l'escena freudiana del nen del rodet, cal recordar que aquest feia l'acció acompanyant-la d'uns fonemes, el famós "fort-da". Meltzer, a "Metapsicologia ampliada" (1990), fa una formulació conceptual on diu que en el laleig (i cito del llibre) "la cavitat bucal és utilitzada com a teatre de fantasia i joc, un punt intermedi entre el joc extern i el pensament intern". A mesura que el nen va acceptant el significat convencional de la paraula (comunicatiu, expressiu, representacional), aquesta es trasllada fora del cos, de la boca, i és allà on comença el que acostumem a dir "joc". Anclorats en la sensorialitat, el nen autista se centra en les sensacions produïdes a la boca (salivar, moviments de llengua, sorollets i sons...) no com a canal de comunicació amb l'altre, sinó com a protecció autogenerada amb la qual aïllar-se del món, més propere a una estereotípia que a una activitat rítmica i creativa. La capacitat represen-

tativa no esdevé i la manca de joc i de llenguatge són les seves manifestacions més clares.

Paraula, objecte, joc. Fent un paral·lelisme, si una joguina és un objecte jugat, observem que el nen autista manipula objectes, però no els juga representativament. La seva relació amb l'objecte és particular i idiosincràtica, fent-ne un ús diferent de l'habitual, no en clau creativa, sinó defensiva. Queda adherit a la seva

superficialitat, d'una manera indiferenciada, centrat en la sensació que li provoca, com en el laleig buit. Així doncs, el valor de l'objecte radica en la qualitat de la sensació que produeix, sense la funció elaborativa i comunicativa, viva, que implicaria el joc simbòlic. En aquest mateix capítol, s'exposa com l'energia no lligada, que no té qualitat d'emoció, esdevé pura excitació, conceptualització molt útil per pensar l'efecte que, per exemple, pot tenir el joc de les pessigolles en un nen amb autisme.

Recolzades en els plantejaments teòrics de línia anglesa i francesa i en la seva llarga experiència en el treball amb nens autistes, les autores descriuen l'origen del joc per enllaçar-ho després amb el funcionament particular que tenen, marcat per la impossibilitat d'arribar al símbol, tot il·lustrat amb exemples clínics que poden orientar en la pràctica terapèutica. Coneixedores de la complexitat del tema, ofereixen referències bibliogràfiques a altres obres i articles que conviden a continuar llegint, a *linkejar* els textos i acabar de construir el saber de forma ampliada.

Rosa Royo, Lucy Jachevasky i Teresa Pont, editores del llibre, ens recorden en la seva introducció que "qualsevol abisme és navegable en vaixells de paper" (J. Guimaraes). No perdem l'esperança. ●